

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра культурології

ЛОБАЧЕВСЬКА ІВАННА ІГОРІВНА

**ФЕНОМЕН КОХАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ КУЛЬТУРНІЙ
ТРАДИЦІЇ**

Спеціальність: 034 «Культурологія»

Освітньо-професійна програма Культурологія

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

ГОЛОВЕЙ ВІКТОРІЯ ЮРІЇВНА,

доктор філософських наук,

професор кафедри культурології

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №

засідання кафедри культурології

від 202_ р.

Завідувач кафедри

(_____) Москвич О. Д.

ЛУЦЬК – 2024

Анотація
Лобачевська Іванна Ігорівна
Феномен кохання в європейській культурній традиції

Кохання – це одне з найсильніших і найзагадковіших людських почуттів, яке протягом століть досліджувалося філософами, поетами, художниками та науковцями. Кваліфікаційна робота досліджує кохання в європейській культурній традиції, аналізуючи прояви та інтерпретації феномену в різні історичні епохи.

Основною метою наукової роботи є дослідження феномену кохання в контексті європейської культурної традиції. Теоретико-методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, які забезпечують єдність аналізу феномену кохання. Розглянутий український і зарубіжний досвід переконує в тому, що кохання є складним явищем психічного та емоційного життя людини.

У висновках зазначено, що дискурс «кохання» виник ще в епоху Античності. У період Середньовіччя на розуміння концепції кохання значний вплив мала християнська традиція, яка підкреслювала важливість любові до Бога та ближнього. В епоху Відродження кохання стало предметом поезії та мистецтва, де воно часто зображувалося як пристрасне та трагічне почуття. Поступове зростання значення кохання від найдавніших часів до сьогодення можна вважати однією з найважливіших змін ментальності, що відбулися в ранньомодерний період. У сучасному суспільстві ведуться активні дискусії про кохання та його роль у житті людей. Обґрунтовано що сучасний погляд на кохання в Україні є складним і багатогранним. З одного боку, українці цінують традиційні цінності, такі як щирість, вірність та сімейне щастя. Проте, в українському суспільстві зростає й вплив нових тенденцій. Це пов'язано з розвитком фемінізму, гендерної рівності, сексуальної свободи та інших соціальних змін. Кохання – це динамічний процес, який постійно еволюціонує. Традиційні цінності та нові тенденції співіснують, формуючи

нове розуміння кохання та людських стосунків. Дослідження свідчить про важливість подальшого вивчення феномену кохання в контексті порівняння культурних традицій інших народів світу, а також впливу нових технологій і соціальних змін на розуміння та сприйняття кохання.

Ключові слова: *феномен кохання, культура, любов, традиція, моральні цінності, людські стосунки, соціокультурний контекст.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ КОХАННЯ	
1.1. Кохання як культурний феномен.....	6
1.2. Історіографія і методи дослідження.....	12
РОЗДІЛ 2. ФЕНОМЕН КОХАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ КУЛЬТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ	
2.1. Кохання в контексті античної культури.....	19
2.2. Трактування кохання в епоху Середньовіччя.....	22
2.3. Особливості розуміння кохання в епоху Ренесансу.....	28
2.4. Дискурс кохання в епоху Нового часу.....	31
РОЗДІЛ 3. ЕВОЛЮЦІЯ РОЗУМІННЯ КОХАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	
3.1. Феномен кохання в трактуванні постмодерних мислителів.....	34
3.2. Кохання в контексті української культури.....	40
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Актуальність теми. Кохання – це не просто почуття, а ще й універсальний людський досвід, що впливає на всі сфери життя людини. Вивчення феномена кохання в контексті європейської культурної традиції є актуальним. Адже дослідження кохання дає можливість розширити знання про людську природу та емоційні процеси. Вивчення історичної еволюції кохання допомагає зрозуміти культурні корені сучасних уявлень про кохання.

Європейська культурна традиція не є монолітною, вона включає в себе різноманітні культурні та етнічні групи. Кожна з цих груп має свої особливості у розумінні та вираженні кохання. Дослідження цих особливостей дає можливість розширити уявлення про кохання та зрозуміти його багатство та різноманіття. Порівняння традиційних та сучасних концепцій кохання дає можливість простежити динаміку цього феномена.

Мета роботи – дослідити феномен кохання в контексті європейської культурної традиції.

Досягнення цієї мети передбачає реалізацію **завдань дослідження:**

- окреслити кохання як культурний феномен;
- висвітлити історіографію і методи дослідження;
- здійснити аналіз кохання в контексті античної культури;
- розглянути трактування кохання в епоху Середньовіччя;
- виокремити особливості розуміння кохання в епоху Ренесансу;
- охарактеризувати дискурс кохання в епоху Нового часу;
- простежити трактування постмодерних мислителів про феномен кохання;
- розглянути кохання в контексті української культури.

Об'єктом дослідження є феномен кохання в європейській культурі.

Предмет дослідження – еволюція трактувань кохання у контексті сучасної європейської культурної традиції.

Методи дослідження:

- аналітичний метод (використовувався для аналізу феномену кохання);
- індукція, дедукція та синтез (використовувались для підготовки узагальнень і висновків на основі вивчених фактів);
- історичний метод (використовувався для дослідження розуміння кохання в різних культурно-історичних епохах);
- системно-хронологічний метод (використовувався для вивчення еволюції кохання);
- проблемно-тематичний метод (використовувався для проблематизації дискурсу кохання);
- метод порівняння (використовувався для співставлення різноманітних трактувань кохання).

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх використання викладачами при розробці навчальних курсів і спецкурсів з культурології, історії, філософії, а також студентами в наукових чи навчальних цілях. Результати досліджень дипломної роботи можуть застосовуватись також зацікавленими особами, які мають на меті глибше вивчити та дослідити феномен кохання в контексті європейської культури.

Апробація роботи. Результати дослідження оприлюднені у виступі на Міжнародній науково-практичній конференції «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень», яка відбулася 14-15 травня 2024 року у Волинському національному університеті імені Лесі Українки і в опублікованих тезах «Феномен кохання в європейській культурній традиції»; проміжні результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри культурології.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків та списку використаних джерел (61 найменування). Загальний обсяг роботи – 55 сторінок, основний текст викладено на 45 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ КОХАННЯ

1.1. Кохання як культурний феномен

Кохання – це складне явище психічного та емоційного життя людини. Поняття «любов» є об'єктом дослідження багатьох філософських і нефілософських наук: філософії, релігієзнавства, етики, естетики, літературознавства, історії, психології, історії, соціології, політології тощо. Трактатування кохання ми розглядатимемо на основі міркувань вітчизняних і зарубіжних науковців у філософському, психологічному та культурологічному контекстах. У роботі ми розглядатимемо поняття «кохання» та «любов» як синонімічні явища.

Кохання – це одне з найтаємничіших і найскладніших явищ, що досліджуються людством. Цей феномен цікавить філософів, письменників, психологів, антропологів, культурологів, науковців і людей в загальному. Вже протягом століть дослідники намагаються дати визначення любові, описати її різновиди, зрозуміти механізми виникнення та розвитку, а також вивчити теоретичні та практичні аспекти цього почуття.

Любов може проявлятися по-різному, але розуміння її природи дає нам ключ до кращого розуміння себе та наших стосунків з іншими людьми. Важливо зазначити, що любов є універсальним явищем, яке притаманне людям усіх культур, рас, етнічних груп, релігій і сексуальних орієнтацій. В психології існує багато теоретичних підходів до вивчення любові, які дають відповіді на питання про її походження, природу та функції [21].

Любов – це багатогранне явище, яке протягом століть досліджується науковцями з різних галузей. Сучасні дослідження відкривають нові грані цього феномена, даючи нам більш глибоке розуміння його природи.

В українській мові існує два слова, які описують різні аспекти любові: «любов» та «кохання». Ці два поняття, хоча й тісно пов'язані, мають свої нюанси та глибинні корені в мові та культурі.

Любов – це:

- широке поняття: охоплює широкий спектр емоцій, від щирої симпатії до глибокої прихильності;
- етимологія: походить від праіндоєвропейського кореня "lubh", що означає «жадати» або «прагнути»;
- вираження: може бути спрямована до людей, тварин, природи, ідей, або до будь-чого, що викликає щирі емоції.

Кохання – це:

- пристрасне почуття: характеризується сильним емоційним поривом, бажанням бути поруч з коханою людиною, відчувати єднання та близькість.
- етимологія: походить від слов'янського кореня "коха-", що означає «жага» або «спрага».
- вираження: найчастіше використовується стосовно романтичних стосунків, але може описувати інтенсивну прихильність до дітей, батьків, друзів або інших близьких людей.

Етимологія слів «любов» і «кохання» дає нам уявлення про їх походження та первинні значення, але їх сприйняття та використання може відрізнитися в різних культурах і соціальних контекстах.

Індивідуальне сприйняття:

1. Кожна людина має власний досвід любові та кохання, який формується під впливом індивідуальних переконань, цінностей та життєвого досвіду.

2. Любов та кохання можуть проявлятися по-різному в залежності від особистісних характеристик, емоційної глибини та культурного середовища.

Універсальність та унікальність:

1. Незважаючи на різноманіття форм і виразів, любов і кохання залишаються універсальними почуттями, які об'єднують людей по всьому світу.

2. Кожна людина переживає любов та кохання унікально, надаючи їм особисті відтінки та значення [21].

Любов – це одна з найважливіших складових людського життя. Вона дає нам сили та мотивацію, щоб долати труднощі та будувати стосунки з іншими людьми. Вчена І. Кульбабська таким чином описала зв'язок між людською природою та любов'ю: «Людина не може жити без любові. Без неї вона втрачає сенс життя, стає незрозумілою сама для себе. Любов дає нам відчуття приналежності, прийняття та розуміння» [16]. Любов допомагає нам зцілитися після болісних переживань, таких як зрада, недовіра, заздрість, інші життєві негаразди. Вона дає нам шанс відкритися світу та людям, збудувати щасливі стосунки [16].

Любов – це одне з найважливіших понять у філософії та людському житті. Її можна розглядати як одну з основних властивостей людини. Найчастіше слово «любов» використовується для опису почуттів до іншої особи: материнської любові, любові до дітей, дружби, подружньої любові, любові до Бога та ближнього. В переносному сенсі ми можемо говорити про любов до неособових «речей», таких як нація, батьківщина, домівка, природа чи спорт.

Любов – це складний емоційний стан, який неможливо однозначно пояснити. Людям часто важко пояснити, чому вони полюбляють саме цю людину, а не когось іншого, за що саме. Цінність людської особи, яка викликає любов, є невимовною. Її неможливо класифікувати, а, отже, й порівнювати з цінністю інших людей [16].

Кохання – це складне почуття, яке глибше, ніж закоханість чи прихильність. Тому його важко чітко визначити та вивчити. Любов – це

одна з базових людських емоцій, але зрозуміти її природу та виникнення не так просто. Довгий час вважалося, що любов – це те, що наука не може пояснити. Існує багато різних теорій любові. Зарубіжний дослідник Е. Берн визначає любов як «найповніші та найблагородніші стосунки, що включають найкраще з усіх інших: повагу, захоплення, пристрась, дружбу та інтимність» [29].

Тема любові також обговорювалася в класичному психоаналізі науковця З. Фрейда, який вважав, що чоловіча і жіноча любов мають два джерела: сексуальне та еротичне, а любов, особливо сексуальна, є основою людської культури. Є. Бершид вважав, що кохання – це близьке, сильне і стійке почуття суб'єкта, пов'язане зі статевими почуттями. Відчувається особлива ситуація, яка може бути мотивом поведінки по відношенню до об'єкта кохання. Любов знаходить особливий рівень ейфорії, що супроводжується ілюзією, щастям у партнері. Л. Яворовська та А. Баліцька стверджують, що любов – це особливе почуття в тілі (сексуальне бажання) і в собі (самовдосконалення), а прояв любові – це бажання, представлене важливими особистісними характеристиками, бажання створити любов до себе [41, с. 48].

На думку дослідниць Л. Яворовська та А. Баліцька, кохання – це форма людської близькості, яка обумовлена основними соціальними та сексуальними потребами людини, які змінюються протягом життя. Для «ідеального» кохання потрібні суб'єкти кохання, які мають схожі почуття та гарне поєднання особистих характеристик і потреб. Формування уявлень про кохання починається з юного віку і змінюється під впливом суспільства, але головну роль відіграє особистісний розвиток і досвід. Кохання – це не те, що трапляється, це процес, який розвивається, вдосконалюється і ґрунтується на спільних думках і переконаннях кожної людини [41, с. 49].

Науковці Д. Сидорчук та О. Мачушник вважають, що любов складається з трьох елементів: прихильності, турботи та близькості. Прихильність – це потреба отримувати турботу, схвалення та фізичний контакт від іншої людини. Турбота – це увага до потреб іншої людини та її щастя, як до своїх. Близькість – це можливість ділитися думками, бажаннями та почуттями з іншою людиною [29].

Ми можемо підсумувати, що немає єдиного визначення поняття «кохання». В роботі ми звернули увагу на те, що кохання та любов ми розглядатимемо як тотожні поняття. Проте в українській мові, на відміну від мов інших країн, кохання передбачає пристрасне почуття до людини протилежної статі. Любов ж розглядається як загальне поняття, що окреслює почуття до Вітчизни, батьків, друзів тощо.

Ми вважаємо, що коханню, за міркуваннями науковців, властиві такі ознаки:

- це почуття;
- передбачає позитивне ставлення до обраної людини;
- властива близькість.

Сучасна класифікація стилів любові, заснована на емпіричних даних, розрізняє шість типів:

1. Ерос: пристрасна, виняткова любов-захоплення, що прагне до повного фізичного володіння.
2. Людус: любов-гра, неглибока та легка, з можливістю зради.
3. Сторге: спокійна, тепла і надійна любов-дружба.
4. Рагма: розсудлива любов, що поєднує людус і сторге, легко піддається контролю, часто заснована на розрахунку.
5. Манія: ірраціональна любов-одержимість, з ревнощами, невпевненістю і залежністю від об'єкта.
6. Агапі: безкорислива любов-самовіддача, синтез ероса і сторге.

Іноземний дослідник Р. Хаттіс дослідив структуру почуття та виділив шість чинників кохання:

- повага до партнера;
- позитивні почуття до партнера;
- еротичні почуття;
- потреба у позитивному ставленні з боку партнера;
- почуття інтимності;
- відсутність ворожості [29].

Таким чином, кохання має соціально-історичне значення, а найвищий рівень людської близькості пропонує психологічні переваги для розвитку особистості та свідомості кожного партнера. Любов – це сильне, міцне і стійке почуття, фізично детерміноване сексуальним бажанням, вираженим в житті іншої людини і бажанням проявити свої особистісні цінності, прагнення рівної влади, сили і стабільності [41, с. 49].

Отже, дослідження трактування поняття кохання дає нам змогу розкрити глибину та складність цього явища. Вивчення теоретичних засад, сучасних теорій, типологій, психологічних механізмів формування та прикладних аспектів любові допомагає зрозуміти, чому вона є такою важливою у людському житті. Різні аспекти дослідження любові розкривають її багатогранність.

Наукові напрацювання дають нам знання, які допомагають краще розуміти себе та інших. Ці знання допомагають нам успішно справлятися з емоційними, поведінковими та міжособистісними викликами, які виникають у стосунках з партнером чи близькими людьми. Вивчення любові, її основ та динаміки дає нам змогу краще розуміти і пояснювати цей складний феномен.

1.2. Історіографія і методи дослідження

Кохання є однією з основних характеристик людського життя, як совість, гідність, розум і свобода, і це одне з найвищих почуттів, притаманних усім людям. На думку деяких дослідників, поява любові пов'язана з пошуком основ життя людини і намаганням знайти сенс свого життя й існування всього світу. Кохання вивчали різні наукові дослідження, щоб пізнати людину: філософія, філологія, етика, культурологія, соціологія, психологія тощо [18, с. 281].

У всіх країнах, у всі часи любов оспівували в літературі, кохання в легендах, хоробрість в епосі, а драму в трагедіях. Але кожна країна розуміє і оцінює кохання по-своєму, створила свою філософію любові, яка відображає особливості культури країни, уявлення, традиції, властиві цій культурі. Наприклад, філософія кохання в Європі дуже відрізняється від філософії Сходу, але філософія кохання в Індії, Китаї чи Японії дуже відрізняється одна від одної. Однак є багато спільного, особливо в трактуванні ролі чоловіка і жінки в коханні, яке руйнує чи звеличує певну статтю [18, с. 281].

Новітні наукові дослідження показали, що поява романтичного кохання – далеко не західне явище. Історики літератури описали подібне зростання значення любові в арабському світі, в Індії, в Персії, в Китаї та в Японії. Існує низка важливих і взаємоприсвітлюючих паралелей між появою романтики майже того самого періоду в куртуазній літературі як Сходу, так і Заходу.

Причинно-наслідкові теорії, як відомо, важко перевірити в історії до питань вимірювання та ідентифікації. Складно виміряти романтичне кохання в історії, використовуючи різноманітні матеріали, такі як приватні листи, надгробні пам'ятники та публічні виступи. Адже у багатьох випадках неможливо побудувати довгі однорідні серії таких документів. Наприклад, доступні лише приватні листи та філософські трактати про кохання. У любовних романах, епічних поемах і трагедіях показано, що відображає

інтерес людей до кохання, соціальних стосунків і соціального статусу. Загалом, переваги в тематиці художньої літератури демонструють ставлення до кохання тогочасного суспільства.

Оцінити важливість любові важко через різні культури та різні періоди в рамках однієї культурної традиції, оскільки вони можуть використовувати дуже різні слова про любов. Крім того, хоча люди дуже відкриті щодо свого почуття в деяких культурах, в інших культурах люди не говорять відкрито про любов і прихильність. Романтичні історії мають схожий сюжет (кохання з першого погляду, трагічне розставання, вірне кохання та самогубство заради кохання), які використовують добре відомі психологічні елементи любові: ідеалізація партнера, емоційна прив'язаність, тривала прихильність і перестановка життєвих пріоритетів [44].

До давніх часів поняття любові мало зовсім інше значення, ніж у сучасному світі. У наших предків це поняття включало: створення основних об'єднань, так званих сімей, функцію розмноження. У той час це був один із основних способів виживання, тому що людина могла почуватися в безпеці лише у своїй родині і захиститися від диких тварин, негоди чи розширити територію. Також не можна не думати про процес розмноження.

У природі людини цей процес заснований на фізичному та біохімічному рівні, тому не дивно, що люди відчують потяг до протилежної статі. Про психологічний бік цієї проблеми тоді ще ніхто не замислювався. Інша справа старість. У цей період вперше в історії світу було усвідомлено значення людини, створені умови для її свободи та вдосконалення. Кожна людина – це цілий світ і водночас частина цілого світу. Людина намагається подолати свою природу. Знайти близькість, яка допомагає дружбі та любові змінити ставлення до світу навколо нас [31, с. 47].

В Європі філософія кохання походить із Стародавньої Греції. В епоху Античності велика увага приділялася проблемам походження, характеру,

природи та її місця в житті людини. Емпедокл і Демокрит, Платон і Арістотель, Цицерон і Овідій, Лукрецій Глухий і Платон створили велику філософську традицію для розуміння значення любові та живили європейську літературу та мистецтво протягом століть. У Стародавній Греції першим значенням джерелом кохання є міф про те, що кохання має два значення, з одного боку, це жива, космічна сила, яка дає життя природі та людині, і в той же час вона контролюється любов'ю. Всесвіт був створений з хаосу та людини, а всі інші боги знаходяться під владою Афродіти, богині кохання. Давня історія дає яскраві приклади вираження жіночої любові. Одним із найефектніших прикладів поєднання гніву і люті є кохання Артеміді [18, с. 282].

У Стародавній Греції Платон є першою людиною, яка розділила кохання на три важливі частини: любов, дружбу та ерос (еротику) [31, с. 47]. Ідея любові як основної основи життя сягає досократівських часів. Відомо, перш за все, що ці мислителі розвивали своє філософське мислення, щоб знайти підґрунтя побаченого не лише в природі (вода, повітря, вогонь, апейрон), а й у вічності, у коханні.

Учитель Піфагора Ферекид, який першим висунув ідею, що все існує завдяки любові, показав, що створення світу можливе завдяки любові. Сам Піфагор, підтримуючи думку вчителя, наголошує, що небо і землю поєднує тільки любов, тому цей світ називають упорядкованим. Більше того, Парменід, представник елейської школи, вважав ерос особливим началом, з якого все починається. За словами натурфілософа Емпедокла, світ не тільки складається з чотирьох елементів, але й керується одним універсальним законом: двома силами – любов'ю та ненавистю. Раніше любов все тримала, а з часом ненависть розвернула все в різні боки. Коли любов перемагає, стихії об'єднуються, світ стає як сфера. Але раптом ворог перемагає. Елементи були розділені і виникає множинність речей. Але любов з'являється знову, починає поєднувати все в цілісну картину [31, с. 47].

Своєрідністю середньовічного кохання є те, що воно має в основі два джерела: Біблію та античну філософію. Біблія також має значення любові. Тому апостол Павло сказав, що «любов є виконанням закону». У патристиці особлива увага приділяється чотирьом видам любові: до особи протилежної статі, до ближнього, до ворога, до Бога. Слід зазначити, що в західній та східній патристиці існує різниця в розумінні основ людської любові. Тому східна патристика (особливо в особі Іоанна Лествічника та Григорія Ніського) підкреслює, що основою людської любові є любов до особи протилежної статі, тоді як західна патристика (в особі Августина Аврелія) підкреслює, що основа людської любові – це тільки Божа любов [31, с. 49].

В середні віки любов багато в чому мала релігійне забарвлення і часто переходила в релігійні думки про небесну любов і поклоніння Богу. Про цю любов чудово говорили Августин і Франциск Асизський, Фома Аквінський і Бернар Клервоський. Загальний сучасний погляд на любов як на соціальні стосунки вперше запроваджено релігійною свідомістю, зокрема християнською. У християнстві сам Бог є любов'ю, тобто силою розривати межі, обмеження та зв'язки людської душі та всіх її пристрастей. Відповідно до християнської традиції, коли ми любимо іншу людину, ми любимо в ній образ Божий.

У християнській вірі в перші століття нашої ери існували дуже погані уявлення про людські емоції, які не належали Богу. Ми віримо, що погляд на статеve кохання (зазвичай пов'язаний з жінками) відображає вчення Церкви про жінок загалом. Коли любов зосереджена на Богові, коли людина любить інших близьких і далеких, а також речі, які нагадують образи Бога, ця любов стає божественною любов'ю – *charitas*; любов є *cupiditas* у спрямуванні до неї самої, до світу, ким вона є у світі. Любити, як Бога, судити себе за його судом – це справжня любов [18, с. 286].

Провансальська література, крім виробленої школою загальної ідеї любові до Бога, представляє приклад любові до землі, яка стала основною темою придворної поеми трубадурів, що описує образ Прекрасної Дами, ці

поєми створювали і плекали почуття любові. Хоча любов, оспівана у куртуазних віршах, досить індивідуальна, тексти символічні. Йдеться не про любов до конкретної жінки, а про її неназваний гарний образ. Система дружби та милосердя додається до Кодексу лицарської етики, щоб зробити його таким же обов'язковим, як і спільні перемоги воїнів у військовій справі. Проте існує загальна думка, що головне у придворній поезії XII–XIII ст. є відчуття живої людяності, яке перевершує всі офіційно встановлені закони та правила. Видається доцільним, що ступінь розвитку куртуазної поезії чітко пояснюється зростанням світської тематики в давньоєвропейській культурі [18, с. 286].

Науковець Дені де Ружмон звернув увагу на те, що ідея кохання, те, що любов є центральною в існуванні людини, виникла раптово у Франції XII століття. Трубадури на півдні Франції, трувери на півночі Франції та мінезингери в Німеччині святкували нову закоханість (так звану «витончену любов»), відмінну від сексуального бажання і короткочасної пристрасті, натомість засновану на взаємному потягу, емоційній прихильності, довгостроковій перспективі і зміні життєвих пріоритетів. У літературі десятки історій кохання, від Трістана та Ізольди до Флуара і Бланшфлора, раптово з'явилися на повороті XII століття і користувалися величезним успіхом у Західній Європі [28].

Куртуазне кохання – культурно-історична форма кохання, заснована на стосунках між чоловіком і жінкою. Куртуазне кохання є вираженням середньовічної європейської жіночності та є виявом любові та поваги. Як правило, куртуазна любов таємна і зроблена з честю. Між чоловіком і дружиною її зазвичай не було. Куртуазна любов починається в XI столітті з герцогських і князівських дворів Аквітанії, Провансу, Шампані, Бургундії, Нормандського герцогства та Сицилії. Насправді ця любов є досвідом на межі між егоїстичним бажанням і духовним розвитком, вона здається дуже суперечливою, поєднує в собі пристрасть і дисципліну, зло і піднесене [31, с. 50].

Погляди, відображені в ідеях гуманістів Ренесансу, пов'язані з людською природою любові, особливо до іншої людини. «Коментар на "Бенкет" Платона» Марселіо Фічіно про найвідоміших персонажів епохи Ренесансу: Джованні Піко делла Мірандолла, Леон Ебрео, Франческо Каттані, Туллія Арагона, Франческо Патріці, Джордано Бруно та ін. Усі вони створили «діалектику кохання», засновану на новому прочитанні та переосмисленні Платона, центром якої була теорія краси, оскільки, за Платоном, сутність кохання визначалася прагненням до прекрасного [18, с. 290].

На думку вчених, теорія кохання епохи Ренесансу є однією з найважливіших традицій європейської культури. Згадані вище теорії кохання мали значний вплив на художнє осмислення доби, знайшли відображення в мистецтві, літературі, філософії, етиці та естетиці, особливо в образотворчому мистецтві. Цей вплив виявляється в картинах Боттічеллі «Весна» і «Народження Венери», фресках Рафаеля, творчості Мікеланджело і живописі Тіціана, особливо в шедеврі «Кохання земне і кохання небесне» [18, с. 293].

В епоху Ренесансу ідеї кохання базувалися на творчості античних мислителів, які сприяли відродженню античної філософії кохання та створенню унікальної картини ідеї кохання. В період Ренесансу тема кохання процвітала поза авторитетом церкви і суспільного інтересу до всього, що стосується людини. Любов «відновила» свій статус філософської групи життя, який вона мала в античності з Емпедоклом і Платоном, а також у Середньовіччі в релігійно-християнському контексті [31, с. 51].

Тема кохання Нового часу подається завдяки німецьким філософам-класикам (Іммануїл Кант, Фрідріх Гегель, Йоганн Готліб Фіксте, Людвіг Фейербах) [31, с. 51]. У XIX столітті кохання і сексуальність стають самостійними, протилежними принципами, які не мають нічого спільного. У творах сентименталістів і романтиків образ «високої любові» здебільшого безстатевий, описується переважно духовно-психологічними словами,

такими як повага, ніжність і релігійний екстаз. Це дух, що також стає переосмисленням минулого. Наприклад, зловживання трубадурами «придворною любов'ю» було усунено та продемонстровано специфічними почуттями, що вкорінені в традиціях культу поклоніння Мадонні чи васальної відданості. У літературі ХІХ століття про жінку розповідається, що вона має тіло англійської діви, але незаймана і чиста [18, с. 295].

Отже, кохання є центральною цінністю сучасних суспільств – знайти «справжнє кохання» є однією з головних цілей індивідів, довгострокові стосунки, зокрема шлюб, вважаються невдалими, якщо обидва партнери не люблять один одного. Тема кохання поширена у розважальному мистецтві, фільмах, книгах тощо. Поступове зростання важливості кохання від найдавніших часів до сьогодення є найважливішою зміною ментальності, що відбулися в ранньомодерний період.

РОЗДІЛ 2

ФЕНОМЕН КОХАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ КУЛЬТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ

2.1. Кохання в контексті античної культури

Тема кохання зустрічається в різних контекстах у грецькій і римській думці. Від космологічних міркувань про структуру Всесвіту до медичних теорій емоцій, від філософських досліджень природи дружби до поетичних розповідей про народження богів, любов в античній європейській культурі відіграє центральну роль [59].

Емпедокл з Акрагаса, був видатним досократичним філософом, який припустив, що світ складається з чотирьох елементів – повітря, землі, вогню та води, – які поєднуються та роз'єднуються під впливом двох божественних сил: боротьби та кохання. Його твори збереглися лише у фрагментах, включаючи кілька уривків, цитованих Діогеном Лаерційським. Діоген, який написав біографії багатьох античних філософів, також повідомляє, що Емпедокл помер, стрибнувши у вулкан, щоб довести, що він став безсмертним [47].

Грецький філософ Платон написав ряд творів на тему кохання. Найвідомішим з них є «Симпозіум», під час якого кілька видатних афінян, які відвідують бенкет, виголошують промови на тему кохання. Особливо відома промова комічного драматурга Арістофана, який припускає, що колись люди мали тіла, які склалися з того, що тепер було б двома людьми, з чотирьох руками та ногами, двома обличчями, які дивляться в протилежні сторони. Зевс розділив цих первісних людей надвоє як покарання за їх гордість, і Арістофан стверджує, що людська любов є результатом цього розколу та відображає бажання знайти свою «другу половину». Праці Платона, майже невідомі в середньовічній Європі, були знову представлені в Західній Європі грецьким оригінальним перекладом у

XV столітті, але саме переклад на латинську мову Марсіліо Фічіно зробив Платона доступним для широкої аудиторії [47].

Філософ-стоїк Сенека обговорює багато видів любові у своїх творах – любов до своєї родини, любов до своєї країни, любов до самого себе – це зв'язок між любов'ю та дружбою, що особливо цікавить його. Кохання, каже він, – це «збожеволіла дружба». Як і попередні мислителі, такі як Емпедокл, філософ-неоплатонік Плотін мав космічний погляд на любов. Хоча Плотін тісно пов'язує любов із красою, він робить любов такою ж частиною своєї метафізики, як і своєї естетичної теорії. Справжнє кохання є кінцевою точкою подорожі через сприйняття та споглядання Краси. Краса сама по собі є властивістю форм, вічних і незмінних сутностей, які лежать в основі всього, що є надпочуттєвим у Всесвіті. Це наукове видання Плотіна, видане друком в Оксфордському університеті, містить як оригінальний грецький текст, так і латинський переклад [35].

Емоції, в тому числі любов, не грали великої ролі в стародавній медицині. Їх майже завжди пояснювали редуکتивно як результат дисбалансу в чотирьох аспектах – чорній жовчі, жовтій жовчі, мокротинні та крові – що лягло в основу стародавньої медичної теорії. Однак інколи емоції визнавали причиною хвороби. У відомому випадку лікар і медичний письменник Гален дійшов висновку, що жінка, яка страждала від загадкової хвороби, насправді просто закохалася.

І Плавт, і Теренцій, два римські комедійні драматурги, твори яких збереглися, широко використовують типових персонажів із ранньої грецької комедії. Ці персонажі часто включають пару молодих закоханих і Лену (або звідницю), яка діє як посередник. Перші дві спроби поставити цю п'єсу були невдалими: першого разу глядачі покинули театр на користь канатоходця та кількох боксерів, а другого разу театр заповнили глядачі з гладіаторського шоу [35].

Поезія Гесіода є найдавнішою систематичною розповіддю в грецькій літературі про створення та влаштування космосу, де любов відіграє

центральну роль. У своїй поемі «Теогонія» Гесіод називає Ероса (Любов) одним із найперших богів, які вийшли з первісного Хаосу, і описує його «*як найсправедливішого з безсмертних богів, розхитувача кінцівок, який перемагає розуми всіх богів і смертних*» [59].

Давньоримський поет-лірик Катулл найбільш відомий своїми віршами, які описують його інтенсивні стосунки з жінкою, яку Катулл називає Лесбією. Мабуть, найвідомішим із цих віршів є Катулл 85 – Катулл 83 – коротке, але потужне відображення протиріч кохання: «*Я ненавиджу і Я люблю. Можливо, ви запитаете, чому я маю це робити. Я не знаю; але я відчуваю, що це відбувається, і мене розриває*» [59].

Еклоги Вергілія – є першими із трьох його великих внесків у латинську літературу, двома іншими є «Георгіки» та «Енеїда». Кохання є постійною темою в Еклогах, зокрема в Еклогі 10, де розповідається про долю поета, товариша Вергілія, Гая Корнелія Галла. Галл виснажується від кохання, і більшу частину вірша займає плач, який говорить сам Галл. Плач і життя Галла закінчується знаменитим рядком: «*любов перемагає все; дозволь мені теж піддатися коханню*» [59].

Ми можемо зробити висновок, що уявлення про кохання в античній культурі охоплює широкий спектр міркувань. Проте, можна виділити декілька категорій:

1. Міфи про богів. Наприклад, про Афродіту, богиню кохання та краси. Її культ був поширений у багатьох містах-державах, а її ім'я часто згадувалося в міфах, легендах і творах мистецтва. Міфи про Афродіту описують різні аспекти кохання, такі як пристрасть, ревності, зрада та вірність.

2. Різні типи кохання. Античні греки та римляни розрізняли кілька типів кохання, таких як:

- ерос – пристрасне, романтичне кохання;
- філія – дружня любов;

- сторге – сімейна любов;
- агапе – духовне кохання.

У неоплатонізмі ерос це емоція, яка спонукає душу вийти за межі світу емоцій і думок. Філія – дружба, почуття солідарності, має альтруїстичний характер. Ерос приваблює красою, філія добром, особливо добром духовним. Агапе описує безумовну, жертвну любов, яка не залежить від почуттів чи обставин. Ці типи кохання в період Античності описувалися в різних літературних жанрах, таких як поезія, драма та проза.

3. Кохання вважалося важливою частиною життя, але його роль і значення могли варіюватися залежно від соціального статусу та гендерної приналежності. Для чоловіків кохання часто було пов'язане з війною, політикою та владою. Для жінок кохання часто було пов'язане з шлюбом, сім'єю та дітьми. Також поширеними теоріями античного кохання були міркування про зв'язок кохання з медициною та структурою Всесвіту.

Ми вважаємо, що можливо простежити зв'язок як багато сучасних уявлень про кохання, наприклад ідеал романтичного кохання, сягають своїм корінням в античну культуру. Античні міфи та літературні твори про кохання й досі впливають на мистецтво та культуру.

2.2. Тракткування кохання в епоху Середньовіччя

Куртуазне кохання – середньовічне поняття, яке романтизує ідеалізовану та часто недосяжну форму кохання, що характеризується відданістю, лицарством і поетичним вираженням туги [53].

Куртуазне кохання, також відоме як «*amour courtois*», – це складна і часто ідеалізована форма кохання, поширена в літературі та культурі Високого Середньовіччя. Куртуазне кохання зародилося в Середньовіччі, зокрема в знатних дворах Західної Європи в XII столітті. Це був літературний і культурний рух, який ідеалізував кохання та прославляв сильні емоції, які відчували лицарі та дворянки.

Куртуазне кохання виникло в рамках середньовічного феодального суспільства, де панували шлюби за домовленістю та соціальні ієрархії. Участь у пристрасних любовних зв'язках поза шлюбом або переслідування людей з вищим соціальним становищем зазвичай вважалися соціально неприйнятними. В результаті куртуазне кохання часто відбувалося таємно, щоб уникнути скандалу і зберегти репутацію учасників.

Крім того, історичні записи та культурні спостереження підтверджують думку про те, що куртуазне кохання не визнавалося відкрито. Потреба в обачності впливає з потенційних наслідків, зокрема шкоди репутації, викликів суспільному порядку чи навіть правових наслідків. Таємне збереження куртуазної любові стало засобом орієнтації в суспільних очікуваннях і обмеженнях того часу [53].

Варто зазначити, що ступінь секретності, пов'язаний із придворним коханням, може змінюватися залежно від індивідуальних обставин, регіональних звичаїв чи конкретних літературних уявлень. Можливо, були випадки, коли придворні любовні стосунки були відомі небагатьом обраним або обговорювалися в певних соціальних колах. Тим не менш, секретність була основним елементом куртуазної любові в період Середньовіччя [49].

Однак у царині куртуазної любовної поезії відбулася дивовижна метаморфоза. Жінки взагалі з давніх часів поставали як захоплюючі фігури. Вони були ідеалізованими істотами, часто оповиті недосяжною привабливістю шлюбу. Таким чином, вони стали єдиним центром непохитної відданості, служіння та безкорисливості лицаря. Це була дуже ідеалізована форма кохання, пов'язана з дворянством і лицарством того часу. Витоки куртуазного кохання можна простежити до трубадурської поезії та літератури Південної Франції.

Середньовічна література та поеми трубадурів, такі як «Мистецтво придворного кохання» Андреаса Капеллана та різні середньовічні романи, часто зображують придворне кохання як приховану справу. Закохані

обмінювалися таємними листами, зустрічалися в затишних місцях або спілкувалися через посередників, щоб уникнути публічного осуду.

Трубадури, поети-музиканти з Окситанського регіону на півдні Франції, відіграли значну роль у популяризації та формуванні концепції куртуазного кохання. Вони складали пісні та вірші, які оспівували чесноти благородної та цнотливої любові, часто спрямованої до заміжньої чи недосяжної жінки. Вплив трубадурів поширився по всій Європі, зокрема в Провансі, Каталонії та Північній Італії [49].

Ці трубадури, або поети-музиканти, створювали пісні та вірші, які оспівували досвід романтичного кохання поза межами шлюбу. Куртуазне кохання часто зображувалося як пристрасний і всепоглинаючий роман між лицарем і дворянкою, одруженою з іншим чоловіком. Але, як і будь-яка інша форма любові, вона має певні правила поведінки:

1. Ідеалізація коханої. Куртуазне кохання звеличувало коханого до досконалості, часто зображуючи його як об'єкт захоплення та пошани. Особливе вважалося втіленням краси, чесноти та витонченості. Ця ідеалізація коханої є точним відображенням куртуазної любові. Лицар спрямовував свою любов і відданість на шляхетну жінку, яку він вважав втіленням досконалості та краси. Даму часто зображували недосяжною, натхненною та мотивуючою для лицаря [55].

2. Недосяжність і перешкоди. Куртуазне кохання часто обертається навколо любовного трикутника, коли кохана недосяжна або вже одружена з іншим. Закохані зіткнулися з різними перешкодами, які заважали їх союзу, посилюючи інтенсивність і тугу їхніх емоцій. Тому недосяжність коханої була загальною темою куртуазного кохання.

3. Обожнювання та відданість. Куртуазне кохання підкреслювало палке захоплення та відданість лицаря коханій. Лицар зобов'язався служити і шанувати особливих, часто вдаючись до лицарських подвигів, щоб довести свою вірність. Лицар є скромним слугою своєї дами, демонструючи

вірність, поступливість і безкорисливість. Він часто виконував акти служби та лицарства на її честь.

4. Таємниці. Куртуазне кохання мало свій кодекс поведінки, який вимагав від закоханих зберігати таємницю, непомітно демонструючи свою прихильність. Куртуазне кохання часто велося таємно і вимагало розсудливості через соціальні та шлюбні обмеження того часу. Закохані обмінювалися повідомленнями та знаками прихильності, зберігаючи поважну дистанцію. Вони дотримувалися суворих правил етикету, наприклад, надсилаючи повідомлення віршами або беручи участь у придворних ритуалах. Куртуазне кохання вимагало обачності та дотримання соціальних норм і звичаїв.

5. Мистецтво платонічного кохання. Куртуазне кохання мало духовний вимір, переплітаючи релігійну відданість з елементами романтичного кохання. Вважається, що він ідеалізує нерозділене кохання, цінуючи інтенсивність бажання та тугу над завершенням. Оскільки кохання є більш-менш одностороннім, насправді немає істотної різниці між платонічними стосунками та куртуазним коханням. Духовні та платонічні аспекти куртуазного кохання суворо дотримувалися, підкреслюючи прагнення до абсолютної тиші та відданості, а не до фізичного завершення.

6. Придворні жести та етикет. Існували особливі правила та ритуали, пов'язані з придворним коханням. Це включало офіційні освідчення в коханні, обмін любовними листами та подарунками, придворні танці та участь в інтелектуальному та поетичному дискурсі.

7. Нерозділене кохання. Куртуазне кохання часто пов'язане з нерозділеними або нереалізованими почуттями, оскільки у центрі уваги був більше психічний зв'язок, ніж сексуальний. Біль і туга, викликані нерозділеним коханням, були невід'ємною частиною цього досвіду [55].

Куртуазне кохання не мало на меті привести до шлюбу, а існувало як ідеалізована форма кохання. Воно відіграло значну роль у формуванні середньовічної літератури, мистецтва та культури, вплив куртуазного

кохання поширився за межі Європи, надихнувши подібні концепції романтики в різних суспільствах. Отже, це було більше про емоційне та духовне прагнення, а не про фізичну близькість.

Чотири принципи куртуазної любові:

1. Шлюб не є справжнім виправданням для того, щоб не любити. Цей принцип ставить під сумнів уявлення про те, що любов обмежена рамками шлюбу. Це свідчить про те, що люди можуть відчувати інтенсивну та пристрасну любов до когось, крім свого подружжя, підкреслюючи, що шлюб не повинен обмежувати здатність людини знаходити любов поза ним. Це правило визнає, що любов може вийти за межі суспільних норм і очікувань. Однак це правило може викликати суперечки в суспільстві, яке повільно відкриває та приймає концепцію відкритих або поліаморних стосунків [54].

2. Той, хто не ревнує, не може любити. Це означає, що ревності є однією з найсильніших і стійких емоцій. Ревності – найпростіший спосіб довести відданість. Ревності зміцнюють прихильність між партнерами. Коли лицар висловлюється й звертається шанобливо до коханої, він сприяє відкритим дискусіям і поглиблює емоційний зв'язок у стосунках. Любов не може існувати в людині, яка не здатна прийняти ревності. Ревності, безсумнівно, є свідченням любові.

3. Ексклюзивна любов до однієї людини. Справжня любов є одиничною і не може бути розділена між кількома людьми. Коли хтось відчуває справжнє кохання, він присвячує цій людині все своє єство. Ця ексклюзивність передбачає, що інтенсивність любові зосереджена на одній людині, і вона стає центром всесвіту Коханого.

4. Динамізм кохання. Справжнє кохання зображено як динамічна сила, що змінюється з часом, і це не статична чи постійна емоція. Це правило говорить про те, що любов може зростати і поглиблюватися з часом або поступово зменшуватися в міру еволюції особистості. Природа

кохання не є постійною, а може зазнавати трансформацій, коли змінюються люди та обставини.

Хоча куртуазне кохання було тісно пов'язане з трубадурами та дворами Провансу, його ідеї та теми також можна знайти в ранніх літературних традиціях. Елементи куртуазного кохання можна побачити в творах Овідія, римського поета класичного періоду, який писав про ідеалізоване та пристрасне кохання між богами та смертними [54].

Крім того, куртуазне кохання черпало натхнення в культурному обміні між Європою та ісламським світом у середньовічній період. Арабська поезія, зокрема традиція любовної поезії, відомої як «газель», глибоко вплинула на куртуазне кохання. Ісламська концепція пристрасного та забороненого кохання, відома як «ішк», перегукувалася з ідеалами куртуазної любові.

Історичне куртуазне кохання характеризувалося ідеалами, які відрізняли його від інших форм кохання та романтики. Таким чином, в період Середньовіччя в основі куртуазної любові лежить ідея нерозділеного бажання закоханого до коханої. Коханець поглинений сильною тугою, яка може бути вкорінена в недосяжному статусі особи, наприклад, у вищому соціальному статусі або в шлюбі коханої. Цей нерозділений аспект підсилює емоції, підживлюючи романтичну напругу та додаючи почуття туги у стосунки [55].

Куртуазне кохання часто служило засобом особистісного та духовного зростання. Закоханий прагнув удосконалити свій характер, втілюючи в собі ідеали лицарства, вірності, самопожертви. Кохана, часто уособлюючи недосяжний ідеал, ставала об'єктом натхнення і каталізатором самовдосконалення закоханого. У цьому контексті одностороння природа куртуазного кохання символізує відданість закоханого та здатність піднятися над особистими бажаннями для ідеалізованої форми кохання.

Середньовічна література рясніє захоплюючими прикладами куртуазного кохання, демонструючи глибину та складність односторонньої

відданості. У «Романі про троянду» Гійома де Лорріса закоханий герой палко переслідує недосяжну Розу, яка уособлює кохану. Поема досліджує теми туги, відданості та трансформаційної сили кохання. Так само в «Божественній комедії» Данте нерозділене кохання Данте до Беатріче є керівною силою в його духовній подорожі, символізуючи прагнення до божественної любові.

Куртуазна любов часто характеризується односторонньою відданістю, вона виходить за межі спрощених уявлень про нерозділене кохання. Вона охоплює складну взаємодію емоцій, мотивацій, динаміки влади та суспільних впливів. Односторонній аспект додає глибини та напруги кохання, дозволяючи дослідити особистісне зростання, духовне прагнення та трансформаційну силу кохання. Ознайомившись зі складністю куртуазного кохання, ми отримуємо глибше розуміння людської здатності до відданості, прагнення до ідеалів і незмінної привабливості романтики [55].

Можемо підсумувати, що куртуазне кохання було складним і багатограним поняттям, і його походження можна простежити до різних впливів і культурних розробок того часу. Куртуазне кохання зазвичай включає таємне та нефізичне кохання між лицарем або придворним і жінкою з вищим соціальним статусом, часто заміжною. Кохання часто розглядається як недосягнуте, джерело нескінченного бажання та духовного піднесення.

2.3. Особливості розуміння кохання в епоху Ренесансу

Кохання – це універсальна мова. Це почуття, яке не піддається ні віку, ні часу. Це також почуття, яке ніколи не старіє. Ці поняття про кохання та стосунки можна простежити в часі аж до епохи Відродження, коли Вільям Шекспір написав свою знамениту романтичну трагедію «Ромео і Джульєтта» [58].

З п'єси Вільяма Шекспіра стає очевидним, що любов і зв'язок можуть суттєво впливати на життя та поведінку людей. Попри всі труднощі, двоє щиро закоханих людей можуть робити неймовірні речі, щоб бути разом навіть у житті після смерті. В епоху Ренесансу європейці сприймають любов і шлюб як дві важливі частини життя. Однак вони розглядаються по-різному.

Кохання описувалося як могутня сила, як магніт, що притягує двох людей разом як духовно, так і сексуально. Кохання – це більше, ніж просто потяг, це всепоглинаюче почуття, яке не піддається поясненню. З іншого боку, шлюб описується як більш практична концепція або принцип. Він служить основним будівельним блоком, з якого формується суспільство. Це включає в себе кілька аспектів, таких як очікування сім'ї та прийняття спільноти. Насправді це важливіше, ніж бажання обох одружитися.

В епоху Відродження чоловічі та жіночі стосунки виражаються по-різному. Існують концепції, які більше зосереджені на залицянні (куртуазній любові), у якій коханий виражає захоплення та відданість, ставлячись до жінки як до своєї ідеальної коханої. Здебільшого в ту епоху особи, які зустрічалися, не мали досвіду інтимних стосунків на основі дотику, а лише спілкування.

Ідея романтичного кохання сформувалась у період, що передував епосі Відродження. У літературі Середньовіччя розвивалася концепція куртуазної любові, яка трактувала кохану як чистий ідеал. Італійські письменники 1300-х років, Данте Аліг'єрі та Франческа Петрарка, спиралися на цю традицію у своїй поезії. Кожен з них представляв кохану жінку як джерело натхнення та символ жіночої досконалості. Європейська поезія наступних століть наслідувала їхній приклад, трактуючи кохання як переживання, що виходить за межі звичайного життя [51].

Деякі поети вважали сексуальне бажання життєво важливою частиною кохання, тоді як інші представляли кохання як чисте й безкорисливе почуття. І все ж є деякі концепції, які вважають жінок лихими спокусами,

які можуть збити чоловіків зі шляху. Після одруження пари відмовляються від романтичних аспектів, які існували під час залицяння. Стосунки між чоловіком і дружиною тепер більше спрямовані на спілкування, а не на розвиток пристрасті одне до одного [58].

Деякі інші розглядали «платонічну» любов як найвищу і благородну форму любові. Вони бачили кохання як шлях до божественного, що було джерелом краси коханого. «Астрофіл і Стелла» Сідні, «Аморетті» Спенсера, сонети Шекспіра відображають духовні аспекти кохання. Це уявлення про кохання ґрунтувалося на ідеях і переконаннях неоплатоніків, які являють собою групу філософів, які дали нові тлумачення та концепції на основі робіт давньогрецького філософа Платона [61].

Платонічна любов – це тип любові та стосунків, які не є сексуальними, а радше чисто духовними. Характеризуються відсутністю сексуального бажання між чоловіком і жінкою. По суті, концепція любові та стосунків не змінилася з часом. Кохання залишається тією ж самою потужною силою, яка об'єднує двох людей. Принцип залицяння все ще існує, хоча він виконується іншим способом [61].

Суспільство епохи Відродження також наділило чоловіків владою над своїми дружинами, а дружини мали дуже обмежені права. Для деяких сексуальні стосунки в шлюбі вважаються «зобов'язанням», яке подружні пари мають одне перед одним. На найвищих рівнях суспільства шлюб був не просто зв'язком між двома людьми, а союзом двох сімей та їхніх статків.

Шлюби між правлячими родинами могли скріплювати політичні союзи та навіть об'єднувати імперії. Тому серед вищих класів першість в укладанні шлюбів займали батьки. Залицяння призводило до заручин, які до кінця 1600-х років були важливим кроком у процесі одруження. Законодавчі вимоги до шлюбу були запутаною сумішшю церковного права, місцевих правил і звичаїв до середини 1500-х років. З того часу церква стала законною частиною церемонії одруження [51].

Можна зробити висновок, що погляд на шлюб в епоху Відродження мав мало спільного з коханням. Більшість людей вірили, що ідеальне кохання поетів не може існувати поряд із повсякденними турботами шлюбу. Реальність, звичайно, була складнішою. Хоча практичні питання відігравали важливу роль у шлюбі, проте деякі противники таких міркувань наполягали на шлюбі з любові.

2.4. Дискурс кохання в епоху Нового часу

Епоха Просвітництва (XVII–XVIII століття) та Новий час (XIX–XX століття) характеризувалися значними змінами в уявленнях про кохання. Ці зміни були пов'язані з загальними тенденціями епох, такими як:

1. Раціоналізм. Віра в силу розуму та логіки.
2. Індивідуалізм. Зростання значення особистості та її самосвідомості.
3. Сентименталізм. Акцент на емоціях, почуттях та особистому досвіді.

Вплив цих тенденцій на дискурс кохання:

1. Зростання значення особистого вибору. Шлюби за розрахунком ставали менш поширеними, а люди все більше цінували кохання як основу для шлюбу.
2. Ідеалізація романтичного кохання. Виникає образ «кохання з першого погляду», яке ґрунтується на щирих емоціях і почуттях.
3. Акцент на емоціях та почуттях. Кохання описується як глибокий емоційний досвід, який може збагатити життя людини.
4. Зміна гендерних ролей. Жінки стають більш активними учасницями дискурсу кохання, їхні емоції та думки стають більш цінними [52].

В період Просвітництва та Нового часу відбувається еволюція романтики. Кохання оформляється насамперед як літературне явище. Хоча любов завжди була прихильною темою літератури, лише в другій половині

XVIII ст. література стала місцем вираження та досвіду кохання. Більш загально очевидним є збільшення значення досвіду кохання в літературі з огляду на популярність епістолярного роману. У середині XVIII ст. Європа відкриває літературний лист як основний засіб для любовного спілкування. Епістолярний роман забезпечує дискурсивну матрицю для поєднання любові з самоствердженням. Спираючись на риторичну чутливість, унікальне посередництво літературного листа між саморефлексією, ідеалами автентичності і безпосередністю стають моделлю для нового дискурсу про кохання, який розглядає любов як підвищену форму самоактуалізації та самовираження [42].

Дискурс кохання у XVIII ст. відіграє вагомий роль у визначенні як гендеру, так і гуманістичних ідеалів, які передують закличу до емансипації. Припускаючи перевагу просвітницьких гуманістичних ідеалів тягне за собою певний ризик незалежно від їх соціально-історичного та політичного сприйняття. Ризик ігнорування того, що гуманістичні ідеали не просто скасовують ієрархії, а радше перерозподіляють і вдосконалюють економіку влади. Можна стверджувати, що сприйнятливість дискурсу кохання до проголошень авторитету відіграла вирішальну роль у здатності епохи Просвітництва скасувати відверто авторитарні чи догматичні жести та замінити їх новими гуманістичними ідеалами співчуття та розуміння [42].

В період Нового часу концепція любові стала частиною постійно зростаючих емоційних, чуттєвих, сексуальних і навіть інтелектуальних практик, які сприяють досвіду та автентифікації власної сутності, кидають виклик багатьом традиційним соціальним нормам та ідеалам, які керували романтичними взаємодіями протягом багатьох століть. Хоча прагнення до самопідтвердження розширило стандарти прийнятної романтики взаємодій, довіра до «автентичності» зросла. Закохані в період модерної доби дотримувалися ідеалу спілкування, який підкреслював щирість, правдивість і оригінальність [28].

У 1982 році, Дені де Ружмон робить висновок у передмові до своєї класичної праці «Любов і західна культура», що нова «етика кохання» має за мету повну та автентичну свободу справжньої особи: «*контроль не інших, а самого себе*» [28]. Ми вважаємо, що ця нова «етика любові» стала панівною парадигмою після Другої світової війни і виникла задовго до цього, а саме в епоху Просвітництва. Асоціація любові з автентичністю та підтвердженням свого самовираження, що відвернуло суспільство від ідеалізації таких атрибутів романтики, як пристрасть, чутливість і лицарство, розвивається в XVII–XVIII ст., завершившись епохою романтизму.

РОЗДІЛ 3

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗУМІННЯ КОХАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

3.1. Феномен кохання в трактуванні постмодерних мислителів

Постмодернізм – це інтелектуальний рух, який уникає великих наративів на користь фрагментарності та історично випадкового. Постмодернізм протиставляється синтетичним теоріям, які характеризували «модернізм» першої половини ХХ століття. Постмодернізм використовує класику не як спосіб заснування ідентичності, традиції чи історії, а як спосіб по-іншому думати про те, ким ми є, звідки ми походимо та ким ми можемо бути. Постмодерністи використовують історичне минуле для переосмислення меж сучасності, як форму глибокої історизації суб'єкта.

В епоху постмодернізму прикметник «романтичний» втратив своє первинне значення. Проте все ще використовується в масовій культурі з метою продажу книг і фільмів, романтичні ідеали мають більше сентиментальну цінність. У наш час значення поняття кохання нескінченно повторюється як у високій, так і в народній культурі. Любов залишається основним засобом для вираження досвіду сучасного Я. Сьогодні в коханні людина намагається виразити себе автентично для розуміння того, що її визнають і цінують такою, якою вона є [54].

У період постмодернізму з'явилися нові уявлення про романтичне кохання. На відміну від традиційного романтичного кохання, сучасне кохання включає як сексуальні, так і емоційні почуття до осіб протилежної статі. Сучасне кохання також еквівалентно Арістотелевому опису міжособистісних стосунків, які існують між двома закоханими людьми. Характеристики сучасного романтичного кохання включають естетику, хороші моралі, високий статус, а не лише мізерну сексуальну близькість. В

будь-яких міжособистісних стосунках романтичне кохання є лише тимчасовим явищем під час знайомства.

Кохання широко відомий феномен у світі, що передбачає невимовну пристрась між двома людьми, які знайшли один одного і планують залишитися разом назавжди. Але модернізована система розлучень і такі труднощі, як фінанси, створили враження, що романтичне уявлення про кохання згасло за останні десятиліття. Це явище цікавить соціологів, психологів, філософів, істориків, які розмірковують над цими подіями у своїх працях і досліджують причини подій, пов'язаних із постмодерністськими парними стосунками. Високий рівень розлучень є одним із головних результатів зміни стосунків у парі в західному суспільстві, а ставлення до різних видів стосунків різко змінилося протягом останнього століття.

Як наслідок, люди більш відкрито виступають проти моногамних стосунків. З одного боку, вони намагаються компенсувати свої помилки у стосунках з попередніми партнерами і вчать розуміти, чого потребують у коханні. З іншого боку, сучасні люди живуть так, як їм заманеться, не враховуючи, що швидка зміна соціальних цінностей відволікає їх від початкового бажання не проводити своє життя на самоті, особливо на старості літ. Але постмодерний спосіб життя не завжди закінчується добре, раніше рівень розлучень у світі не був таким високим, як у сучасні часи. Тож виникає питання, чи можна залишатися у стані щастя у стосунках чи пристрасне кохання дає простір індивідуальним бажанням, підкріпленим моделями сучасних нетрадиційних стосунків.

Концепції постмодерністських відносин:

1. Традиційні стосунки. В основному, розуміння традиційних відносин стосується принципу класичних стосунків. Це означає, що чоловік і жінка зустрічаються, закохуються, одружуються, народжують дітей, і все регулюється правовими, соціальними та релігійними правилами. Інші партнери, зовнішні по відношенню до конкретної пари, оцінюються як

зрада. Отже, ексклюзивність і вірність відіграють центральну роль у таких традиційних стосунках. Часто ці стосунки в парі стають найважливішим зобов'язанням у житті партнера [57].

2. Нетрадиційні стосунки. Протилежністю традиційних відносин є нетрадиційні. Їх можна класифікувати за різною етнічною приналежністю, одностатевими стосунками, сімейним походженням або якщо різниця у віці пари перевищує десять років. Найпоширенішою концепцією нетрадиційних стосунків є позашлюбне співмешкання, яке починаючи з ХХ століття стає масовим явищем. У цій формі співжиття обидва партнери живуть в одному будинку, але не перебувають у офіційному шлюбі.

Іншим аспектом нетрадиційних відносин є серійні моногамні стосунки, які відрізняються від моногамних ще й множинністю концепцій стосунків у рамках послідовних зв'язків. Найбільш часто названим показником появи серійної моногамії є зниження кількості шлюбів і народжуваності, а також зростання рівня розлучень. Це означає, що партнери можуть мати різні уявлення про те, що для них означають ці стосунки, а також про їхні очікування та зобов'язання. Партнери з часом можуть синхронізувати свої очікування, такі стосунки також можуть перерости у шлюб. Тому важливо зібрати досвід у стосунках якомога раніше та якомога більше, перш ніж починати тривалі стосунки [57].

Не лише аспекти етнічного походження чи віку описують стосунки як нетрадиційні. У постмодерному суспільстві полігамні стосунки перетворилися на рівноправну любов між жінками та чоловіками, які мають двох партнерів або більше одночасно. У цьому випадку постійна зміна сексуальних партнерів не має нічого спільного зі зрадою і не розглядається як зрада чи моральний осуд. Це скоріше про чесність і прозорість з кожним партнером. Такий стиль життя яскраво відображає цінності постмодерністських людей бути індивідуальними.

Випадкові сексуальні стосунки – це загальний термін різновиду таємних і складних форм сексуальних стосунків без зобов'язань, які

відрізняються емоційною та сексуальною залученістю, варіюються від одноразових зустрічей до постійної дружби. Ця концепція включає такі союзи, як «секс на одну ніч», «друзі з привілежними», «секс по дружбі». Неоднозначним є тривалість випадкових стосунків, а також форми сексуальної активності та те, до якої міри вони є інтимними. Здебільшого залучені сторони зацікавлені тільки в сексі як у вирішальному критерії для знайомства з іншим партнером.

Постмодерні стосунки можна розглядати як побудовані на основі трьох факторів:

1. Процес індивідуалізації. Позитивною стороною процесу індивідуалізації є те, що це призвело до автономії та незалежності особистого життя, звільнення від традиційних ролей і обмежень, а також більшої відкритості та когнітивної гнучкості. Індивідуалізація поєднується з орієнтацією на саморозвиток, а наявність незліченних можливостей дає кожній людині можливість обирати будь-який шлях без обмежень. Але різноманітність для саморозвитку також має негативні наслідки. Процес індивідуалізації руйнує як приватне, так і суспільне життя. Тому особистість домінує над спільнотою, егоїзм сучасного індивідуалізму несумісний з любов'ю [45].

2. Зміна емоційної та сексуальної близькості. У поширеному розумінні та соціальній реальності пара часто розглядається як центр інтимного та еротичного життя людей. Інтимність зазвичай відноситься до певного виду знання, любові та розкриття іншій людині своїх почуттів. Отже, інтимність розглядається як емоційна дія. Ця емоційна участь у стосунках відрізняється у чоловіків та жінок, оскільки кожна група може рухатися лише в межах різного рівня близькості. У різних стосунках інтимність не тільки має різне значення, але й трактується по-різному. Наприклад є так звана «удавана інтимність». Коли термін інтимної близькості пари закінчився, вони демонструють свою близькість, «влаштуваючи шоу» для оточення. Це викликано образою та пригніченими

почуттями, які прориваються на поверхню. Але через різні причини вони не розлучаються, а продовжують залишатися разом «в емоційній пустці».

3. Важливість сексуального задоволення (індивідуальне задоволення сексуальних бажань). У досучасній Європі люди вступали в заручини через економічні обставини, а не через любов чи сексуальний потяг. Секс був «культурно мовчазним» – у нього не було власної мови та мови як засобу публічного спілкування. Але це особливо змінилося з сексуальною революцією 1960-х років, коли почало відбуватися розуміння жіночої та чоловічої сексуальності. Для всіх практичних намірів і цілей постмодерністський секс – це оргазм і задоволення власних бажань. Крім того, безладний сексуальний досвід і пригоди більше не обмежуються фіксованими стосунками, конкретними місцями чи кількістю людей. Таким чином, у постмодерні часи сексуальне задоволення та безладне статеве життя мають люди, які можуть вільно жити згідно зі своїми еротичними уявленнями [45].

Постмодерні мислителі деконструюють традиційні уявлення про кохання, розглядаючи їх як дискурс, що формується під впливом соціальних, культурних і політичних чинників [60]:

1. Відмова від універсальності. Постмодерністи заперечують існування єдиного, «істинного» кохання. Натомість вони визнають множинність форм кохання, які залежать від контексту та особистого досвіду.

2. Роль влади та дискурсу. Постмодерністи підкреслюють, що кохання не є вільним від влади та дискурсу. На нього впливають гендерні норми, соціальні очікування та культурні стереотипи.

3. Фрагментарність і мінливість. Постмодерністи описують кохання як фрагментарний та мінливий досвід, що не піддається чітким дефініціям.

4. Перформативність. Постмодерністи розглядають кохання як перформативність, тобто як діяльність, що творить ідентичність у стосунках.

5. Симулякр та гіперреальність. Деякі постмодерністи, як Жан Бодрійяр, стверджують, що в сучасному світі кохання стає симулякром, тобто копією без оригіналу, що існує лише в медіапросторі [60].

Критики постмодерного трактування кохання стверджують, що сучасна доба руйнує традиційні цінності кохання та веде до цинізму та апатії. Сьогодні ми живемо в епоху стрімкого розвитку технологій. Одне з найтривожніших явищ сьогодення – це криза традиційних людських цінностей. У вирі щоденних проблем, заклопотані меркантильними питаннями, люди дедалі більше віддаляються один від одного. Здається, люди забувають про те, що таке справжнє кохання. Егоїзм, байдужість, знецінення емоцій стають нормою життя. Кохання – основа людської природи, джерело радості, сенсу життя. Без нього люди втрачають зв'язок з іншими людьми, стають черствими та самотніми [46].

Інші дослідники постмодернізму вважають, що сучасний аналіз кохання дає можливість по-новому осмислити цей феномен та звільнити його від стереотипів та упереджень. Важливо зазначити, що постмодернізм не пропонує єдиної теорії кохання. Натомість він дає набір інструментів для деконструкції традиційних уявлень, розкриття множинності форм і значень кохання.

Отже, кохання в епоху постмодерну – це час вільного експериментування, різноманітності, час можливостей і час, коли люди поважають вибір окремої людини для індивідуалізації та саморозвитку. Багато людей користуються цими багатьма представленими шансами та досліджують стільки, скільки можуть, не лише відповідно до своїх економічних можливостей, але й відповідно до свого приватного способу життя. Вони надають собі повну особисту свободу та ставлять себе понад усе.

3.2. Кохання в контексті української культури

Кохання – це одне з найважливіших понять в українській культурі. Воно відіграє значну роль у фольклорі, літературі, мистецтві та повсякденному житті. Українська культура має багаті традиції, пов'язані з коханням. Наприклад, вишиванка – це не просто одяг, а й символ кохання та вірності. Пісні про кохання є одними з найпопулярніших в українському фольклорі. У повсякденному житті українці часто виражають свою любов один до одного через жести та слова. Наприклад, чоловіки дарують жінкам квіти, а люди обіймаються та цілуються на знак привітання або прощання.

Особливе геополітичне положення України та складні етнічні процеси, що протягом історії на ній відбувалися, не могли не сформувати унікальну систему цінностей українського народу. Ця система цінностей потребувала категорії, яка б несла в собі глибокий гуманний сенс, забезпечувала б стабільність і безпеку життя. Для українців такою категорією стало кохання. Це не просто почуття, це феномен, який визначив особливий психотип української людини. Цей психотип орієнтований на пошук мирних шляхів вирішення будь-яких соціальних протиріч і конфліктів. Феномен кохання нерозривно пов'язаний з самою ідеєю людського існування. Він глибоко вкоренився в національно-етнічній свідомості українців, став вираженням національного характеру та ментальності. Через символічні фольклорні форми та міфологічні ідеологеми кохання перетворилося на надважливу національно-етнічну ідею [33].

Український народ протягом століть виробив унікальну систему цінностей, де кохання відіграє ключову роль. Це не просто почуття, це феномен, який впливає на всі аспекти життя українців, від особистих стосунків до політичного устрою. Кохання – це джерело самозбереження українського народу. Воно визначає пріоритети та цінності, формує національний характер. Українці протягом століть виробили соціально-політичні інститути, що регулюють питання права, моралі та

господарювання. Феномен кохання мав значний вплив на цю систему. В основі української ідентичності лежить прагнення до справедливості, гармонії та самозбереження. Ці цінності передаються з покоління в покоління через традиції, фольклор та мистецтво.

Історія українського народу сповнена викликів і випробувань. Неодноразово українцям доводилося переживати межові стани, коли саме існування нації опинялося під загрозою. Однак глибинні ментальні настанови українців допомогли їм вистояти. Стійка модель поведінки, заснована на коханні до ближнього, до своєї землі та до свого народу, стала ключем до подолання руйнівних соціальних явищ і природних катаклізмів. На підсвідомому рівні кохання для українців стало позачасовим визначенням сенсу життя. Це один із найважливіших символів, який пов'язує минуле, теперішнє та майбутнє. Кохання дає українцям сили зберігати свою ідентичність, свою культуру та свою землю. Це основа стійкості українського народу, його життєвої сили та віри в майбутнє.

М. Томенко, автор «Теорії українського кохання» [33], стверджує, що для українців кохання – це не просто почуття, а особливий стан душі, глибоко пов'язаний з природою. Він описує українське кохання як абсолютне співіснування з природою, від якої воно бере початок і до якої повертається. За М. Томенком, українці сприймають кохання не як земне почуття, а як духовний зв'язок, де фізична присутність об'єкта не є необхідною. Любов для українців – це дар від Бога і природи. Кохання більше пов'язане з органічним і родовим зв'язком. Прикладами такого кохання є:

- ніжна, спокійна і впевнена любов батьків до дітей;
- любов чоловіка до дружини;
- любов громадянина до своєї Батьківщини.

М. Томенко у своїх дослідженнях українського кохання робить висновок, що воно нерозривно пов'язане з жертвністю та цнотливістю. Ідеалом для українця стає прагнення здобути любов, не втративши кохання.

Цей принцип підкреслює глибину та щирість почуттів, де серце, душа, кохання та любов стають ключовими поняттями. Українська культура відзначається високою духовністю. Митці прагнули уникати у своїх творах надмірної жорстокості та потворності, зосереджуючись на красі, добрі та світлі [33].

Смуток і надія, віра і жертвність, любов і благородство, емоційність і терплячість, мовчазна відвага і скромність – ось категорії, які визначають менталітет українців. Їх поєднання в українській душі веде до панування в художніх творах душевних, почуттєво-родинних принципів. Це робить українську культуру культурою співпереживання й співчуття. Кохання для українця – це не просто особиста характеристика, а констатуюча особливість, що виражає глибинну сутність української душі. Дослідниця В. Перцева підкреслює цю особливість, описуючи українське кохання як феномен, що поєднує в собі духовність, зв'язок з природою та прагнення до єднання [25].

Кожна культура формується під впливом різноманітних регіональних форм світової культури. Україна не є винятком, і її культура стала самобутнім синтезом на перетині різних цивілізаційних моделей. Межове розташування України зумовило багатоголосся її культури. Це стосується і еротичного концепту, де вплив кількох традицій призвів до виникнення подвійної концептосфери: «любов/кохання». Ця подвійність відображає роздвоєність в інтимній сфері українського життя. З одного боку, любов – це високе духовне почуття, яке ставиться на перше місце. З іншого боку, кохання – це більш земне почуття, яке часто пов'язане з пристрастними бажаннями. Ця подвійність може здаватися суперечливою, але вона є невід'ємною частиною української культури. Вона відображає складність людської природи та прагнення до гармонії між духовним і тілесним.

Поняття «любов» і «кохання» мають двоїстий характер, але при цьому вони є центральними в українській концептосфері. Їх розуміння визначає глибинні основи світоглядної парадигми носіїв української культури.

Індивідуальне сприйняття цих понять залежить від унікальності світовідчуття кожної людини. Художня система образів, яку створюють письменники, також впливає на трактування категорії кохання. В авторському тлумаченні давньоукраїнських традицій кохання пов'язане з романтичними, почуттєвими стосунками, а любов – з подружнім життям, яке засноване на розумінні та довірі. Кожен митець по-своєму трактує зв'язок природи й кохання. Розмиття природного докільля стає доповненням до духовного й неземного змісту глибокого почуття та переживань закоханих.

Український мислитель О. Турянський у своїх творах чітко розрізняє поняття «кохання» та «любов», окреслюючи їх суттєві відмінності. Кохання він описує як величне почуття, що органічно вплетене в красу природи та стає невід'ємною частиною «вічності». Натомість любов О. Турянський трактує як ідеал правди, віри, вищої ідеї та загальнолюдської цінності. Вона стає огненною силою, що перемагає смерть навіть у найважчі часи [25].

Таким чином, О. Турянський розкриває два аспекти глибинного українського почуття:

- кохання – це емоційна єдність з природою та закоханими;
- любов – це духовна опора, прагнення до правди та вищих цінностей.

Ці два поняття органічно доповнюють одне одного, формуючи цілісне уявлення про українську душу [25].

В українській культурі кохання може бути міфом або національною легендою. Українським символом кохання зазвичай є душа або серце. Тіло ніколи не поклонялося ідолу, на відміну від інших культур. Тому спроби знайти «українську Венеру» у вигляді статуй чи в картинах будуть марними [33]. Спираючись на традицію використання понять кохання та любов, а також на важливе навантаження, з яким ми стикаємося в поезії, літературі та історії, можна сказати, що любов виражається в поезії та в невизначеності стосунків, особливих почуттях та романтиці. Кохання – це

самозречення, відмова від почуттів і пристрастей; любов – це співпраця, перш за все бажання допомогти і знайти щось тільки для свого духовного життя. Любов, як правило, свідчить про більш стабільні відносини, які підтверджуються в подружньому житті. Хоча поетичної форми любові більше не існує, вона не знищує її відчуття [31, с. 52].

Сучасний погляд на кохання в Україні є складним та багатограним. З одного боку, українці все ще цінують традиційні цінності, такі як щирість, вірність та сімейне щастя. З іншого боку, в українському суспільстві відбуваються значні зміни, які впливають на те, як люди розуміють та сприймають кохання.

Основні тенденції кохання в Україні сьогодні:

1. Зростання індивідуалізму. Люди стають більш незалежними та самодостатніми, що може впливати на їхні очікування від стосунків.
2. Збільшення гендерної рівності. Жінки стають більш активними в суспільному житті, що веде до змін у гендерних ролях та очікуваннях.
3. Відкритість до нових форм стосунків. Люди стають більш відкритими до таких форм стосунків, як поліаморія, цивільний шлюб та інші альтернативні варіанти.
4. Вплив соціальних мереж. Соціальні мережі створюють нові можливості для спілкування та знайомств, але також можуть призвести до нереалістичних очікувань від стосунків.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі досліджено феномен кохання в контексті європейської культурної традиції з акцентом на українську культуру. При написанні праці ми акцентували увагу на модифікації розуміння поняття «кохання» в культурно-історичному аспекті. Важливим у нашому дослідженні було окреслення сучасного бачення кохання.

Завдяки глибокому вивченню трактування поняття «кохання» ми можемо досягнути його глибини та складності. Аналіз теоретичних засад, сучасних теорій, типологій, практичних аспектів любові дає нам ключ до розуміння її важливості в людському житті. Різноманітні дослідницькі підходи розкривають багатогранність цього феномену:

1. Кохання часто описують як сильний емоційний стан, який супроводжується почуттями радості, щастя, пристрасті, ніжності, емпатії та турботи про іншу людину.

2. Кохання також можна розглядати як тип стосунків, що ґрунтуються на довірі, повазі, взаємній підтримці, близькості та спільному розвитку.

3. Кохання часто включає в себе свідоме рішення піклуватися про іншу людину, ставити її потреби на перше місце та бути готовим йти на жертви заради неї.

4. З біологічної точки зору, кохання пов'язане з комплексом хімічних реакцій, які відбуваються в мозку. Ці реакції відповідають за відчуття ейфорії, прив'язаності та емоційного зв'язку.

У сучасному суспільстві кохання відіграє центральну роль. Пошук «справжнього кохання» стає однією з головних цілей людей, а довгострокові стосунки, такі як шлюб, вважаються невдалими, якщо не ґрунтуються на взаємному коханні.

Доведено, що сучасні уявлення про кохання, включаючи ідеал романтичного кохання, сягають своїм корінням в античну культуру. Античні міфи та літературні твори про кохання й досі впливають на мистецтво та культуру. В епоху Середньовіччя виникло поняття куртуазного кохання. Це складне явище, що поєднувало в собі таємне та нефізичне кохання між лицарем або придворним і жінкою з вищим соціальним статусом, часто заміжною. Кохання часто розглядалося як джерело нескінченного бажання та духовного піднесення.

Погляд на кохання в епоху Відродження відроджує ідеали античної культури і характеризується певною подвійністю. Більшість людей вірили, що ідеальне кохання поетів не може існувати поряд із повсякденними турботами шлюбу. Водночас поступове зростання значення кохання від найдавніших часів до сьогодення можна вважати однією з найважливіших змін ментальності, що відбулися в ранньомодерний період.

В епоху Просвітництва панівною парадигмою стала «нова етика любові», яка розвивалася на основі розуміння любові як спорідненості душ і взаємної самовідданості у відповідності до принципів раціоналізованої етики і логіки здорового глузду. Цей процес відвернув суспільство від ідеалізації таких атрибутів романтичного кохання, як шалена пристрасть, надмірна чутливість і лицарське поклоніння дамі серця.

Сучасна культура розширює простір свободи у сфері кохання. В наш час люди поважають вільний вибір одне одного, прагнуть до індивідуалізації, самовираження та саморозвитку. Різноманіття стає нормою, відкриваючи безліч можливостей для різних форм взаємних стосунків, що не обмежуються економічними чи соціальними рамками. На перший план виходить особиста свобода та прагнення до самореалізації. З'являються нові форми стосунків, такі як поліаморія, відкриті шлюби та інші альтернативні моделі.

Сучасний погляд на кохання в Україні є складним і багатогранним. З одного боку, українці все ще цінують традиційні цінності, такі як щирість,

вірність і сімейне щастя. З іншого боку, українське суспільство зазнає значних змін, які впливають на розуміння та сприйняття кохання, породжуючи нові тенденції. Це пов'язано з розвитком фемінізму, гендерної рівності, економічної незалежності, сексуальної свободи тощо. Кохання – це динамічний процес, який постійно еволюціонує. Традиційні цінності та нові тенденції співіснують, формуючи нове розуміння кохання та людських стосунків.

Проведене дослідження свідчить про важливість подальшого вивчення феномену кохання в контексті порівняльного аналізу культурних традицій різних народів світу, а також в контексті впливу нових технологій і соціальних змін на розуміння та сприйняття кохання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоусова К. О. Бачення філософії кохання у творах Феєрбаха. *Перспективи : соціально-політичний журнал*. 2021. № 4. С. 11–16.
2. Боговін О. В. «Меч Трістіана»: код куртуазного кохання у текстах драматичних творів (Леся Українка, Оскар Уайльд). *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2016. № 11. С. 248–255.
3. Вагабова А. О. Особливості вивчення прояву любові як складника способу життя. *Науковий вісник ХДУ*. 2021. № 4. С. 122–131.
4. Вінтюк Ю. В. Психологічні особливості прояву феномену любові: формування передумов дослідження. *Молодий вчений*. 2018. № 10. С. 616–622.
5. Гавриловська К., Опанчук Т. Психосемантичні характеристики образу кохання у масовій свідомості. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/19934/1/Zvereva.pdf> (дата звернення: 12.02.2024).
6. Гріньова О. М. Теоретичні аспекти вивчення кохання особистості на етапах дорослішання. *Молодий вчений*. 2016. № 12 (39). С. 236–239.
7. Жорнокуй У. В., Чіпак О. С. Основні риси еротичного концепту в українській літературі: штрихи до проблеми. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/395458.pdf> (дата звернення: 12.02.2024).
8. Золотнюк О. П. Любов як суб'єктивний корелят міжособистісних стосунків: наукові спроби визначення поняття та спроби вимірювання. *Грані*. 2015. № 5. С. 16–23.
9. Золотнюк О. П. Феномен любові у соціологічному дискурсі. URL: <https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.19.55.pdf> (дата звернення: 12.02.2024).
10. Ковальчук Ю. В. Інтерпретація «Іншого» у концепції любові Ж.- П. Сартра. Збірник тез Міжнар. науково-практичної конференції «Роль суспільних наук у процесі розвитку суспільства в умовах сьогодення» (м. Дніпро, 16–17 вересня 2016 року). Дніпро, 2016. С. 53–55.

11. Ковальчук Ю. В. Любов у Середні віки: *sik et non*. *Університетська кафедра*. 2015. № 4. С. 17–24.
12. Ковальчук Ю. В. Феномен любові у європейській філософії ХІХ–ХХ ст.: онтологічно-екзистенційний вимір : дис. ... канд. філос. наук, спеціальність 09.00.05 – історія філософії. Львів, 2017. 198 с.
13. Ковальчук Ю. В. Феномен любові у філософії статі Миколи Бердяєва. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. Вип. 1. С. 104–114.
14. Кравець В. Особливості ставлення до сексуальності та кохання у Середньовічній Європі та Київській Русі: порівняльний аспект. *Україна–Європа–Світ*. 2017 . Вип. 19. С. 359–367.
15. Кулик Д. В. Кохання як рушійна сила саморозвитку особистості. *Проблеми саморозвитку в сучасному суспільстві* : збірник матеріалів міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 26–27 берез. 2021 р.). Харків, 2021. С. 70–71.
16. Кульбабська І. Любов як проблема філософського дискурсу. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35014/1/409.pdf> (дата звернення: 12.02.2024).
17. Кутішенко В. Феномен міжстатевої любові в контексті духовної парадигми психології. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2016. № 3 (54). С. 17–22.
18. Луценко О. А. Філософія та культура статі: гендерний аналіз : монографія. Суми : ФОРМ Цьома С. П., 2019. 350 с.
19. Магеря О. П. Феномен любові: релігійно-етичний аспект. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* : збірник наукових праць звітної-наукової конференції викладачів університету за 2013 рік, 4-6 лютого 2014 року / укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Ємельянова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 145–147.

20. Мельничук М., Рева М. Специфіка гендерно-рольових уявлень юнацтва із різною мотивацією кохання. *Молодий вчений*. 2023. № 4 (116). С. 64–68.
21. Мосол Н. О. Психологія любові: теоретичні та прикладні аспекти дослідження. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/347/9555/19921-1> (дата звернення: 12.02.2024).
22. Олейник Н. О., Бабатіна С. І. Феномен любові в уявленнях чоловіків та жінок. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2020. Т. 31 (70). № 42. С. 51–57.
23. Опанчук Т. О. Гендерні відмінності в уявленнях про кохання осіб юнацького віку. *Гендерні студії в сучасній Україні* : матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (30–31 березня 2017 року) : зб. наук. ст. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2017. С. 63–67.
24. Отчич С. В. Гендерні аспекти переконань щодо кохання. *Psychological journal*. 2016. Vol. 5. Issue 7. С. 130–144.
25. Перцева В. А. Феномен кохання в контексті національно-етнічної свідомості українців (на матеріалі книги Миколи Томенка «Теорія українського кохання»). URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/90ee56fb-014d-445f-8ecb-cda8e2359fc7/content> (дата звернення: 09.02.2024).
26. Петрова М. Культивування кохання в мистецтві Середньовіччя та Ренесансу. *Студентські наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2023. Вип. 2 (14). С. 131–141.
27. Підлісний М. М., Шубін В. І. Філософія цінностей: історія і сучасність. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 177 с.
28. Ружмон Д. Любов і західна культура. Львів : Літопис, 2001. 304 с.
29. Сидорчук Д., Мачушник О. Л. Особливості почуття любові в ранньому юнацькому віці. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21086/1/12.pdf> (дата звернення: 09.02.2024).

30. Скомаровський В. Історія європейської філософії: нова доба : посіб. Умань : Сочинський М. М., 2023. 519 с.
31. Соловейчук О., Бакланова Н. М. Поняття кохання : історико-філософський дискурс. Матеріали XXVII наукової конференції здобувачів вищої освіти «Історичний досвід і сучасність». Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2021. Вип. 41. С. 46–54.
32. Тавровецька Н. І., Кравців В. В. Уявлення молоді про феномен любові залежно від рівня розвитку духовності. *Інсайт: психологічні виміри суспільства* : наук. журн. 2019. Вип. 1. С. 33–40.
33. Томенко М. В. Теорія українського кохання. Київ : Генеза, 2010. 128 с.
34. Туренко В. Е. Антична філософія любові : монографія. Київ : Вадекс, 2017. 288 с.
35. Туренко В. Е. Феномен любові в античній філософській традиції: до переосмислення теоретичної бази дослідження. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/544068.pdf> (дата звернення: 12.02.2024).
36. Федоренко М. О. Архетипи української ментальності. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2020. № 32–33. С. 34–37.
37. Фішер Г. Чому ми кохаємо. Природа й хімія романтичних почуттів. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 288 с.
38. Форманова С. В., Форманова О. С. Концепти «любов» та «кохання» в українській лінгвоментальності. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-413-261-6/46.pdf> (дата звернення: 12.02.2024).
39. Харченко А. С. Феномен любові : філософсько-психологічний аналіз. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. № 1 (44). С. 240–245.
40. Шевцова Д. В. Феномен кохання як базова умова становлення концепції щастя сучасної особистості. *Перспективи та інновації науки* : журнал. 2021. № 4 (4). С. 423–430.

41. Яворовська Л. М., Баліцька А. Р. Уявлення про поняття «кохання» молодих жінок і чоловіків. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2020. Вип. 69. С. 48–54.
42. Adib L. R., Nurul H. Alkaff S. Of lust and love: A cross-cultural study of sex and relationship advice articles in women's magazines. *Sexuality & Culture*. 2018. Issue 22. pp. 479–496.
43. Baumard N. From Chariclea and Teagen to Cui Yingying and Zhang Sheng: How romantic fictions inform us about the cultural evolution of pair-bonding in Eurasia. URL: <https://osf.io/sx45k/> (date of application: 05.03.2024).
44. Baumard N., Huillery E., Hyafil A. The cultural evolution of love in literary history. URL: <https://hal.science/hal-03860431v2/file/Baumard%202022%20The%20cultural%20evolution%20of%20love%20in%20literary%20history.pdf> (date of application: 05.03.2024).
45. Belsey C. Postmodern Love: Questioning the Metaphysics of Desire. URL: <https://doi.org/10.2307/469473> (date of application: 05.03.2024).
46. Bojö A.-K. Topos taxi: Michel Foucault and Virginia Woolf on two modern grammars of love. URL: <https://doi.org/10.1177/1464700115620865> (date of application: 05.03.2024).
47. Colette-Ducic B., Stern-Gillet S., Gurtler G. M. The stoic conception of love and its platonic background. New York : SUNY Press, 2014. pp. 87–110.
48. Fletcher G. J., Simpson J. A., Campbell L. Pair-bonding, romantic love, and evolution: the curious case of Homo sapiens. *Perspect*. 2015. Issue 10. pp. 20–36.
49. Grau C. Love and History. URL: <https://www.mit.edu/~shaslang/mprg/GrauLH.pdf> (date of application: 05.03.2024).
50. Harper K. The sentimental family: a biohistorical perspective. *Am. Hist. Rev.* 2014. Issue 119. pp. 1547–1562.
51. Ideas of Love and Marriage during Renaissance. URL: <https://www.english-literature.com/2018/12/show-ideas-of-love-marriage-during-renaissance.html> (date of application: 05.03.2024).

52. Jankowiak W. R., Fischer E. F. A cross-cultural perspective on romantic love. URL: <https://doi.org/10.2307/3773618> (date of application: 05.03.2024).
53. Kabir S. R. Courtly Love: an idealized and unattainable love. URL: <https://historycooperative.org/courtly-love/> (date of application: 05.03.2024).
54. Landgraf E. Romantic love and the Enlightenment: from gallantry and seduction to authenticity and self-validation. URL: https://scholarworks.bgsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=german_public (date of application: 05.03.2024).
55. Lomas T. The flavours of love: A cross-cultural lexical analysis. *Journal for the Theory of Social Behaviour*. 2018. Issue 48 (1). pp. 134–152.
56. Mayer C.-H., Vanderheiden E. International handbook of love. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-45996-3> (date of application: 05.03.2024).
57. Opryshko N. Erotic-osmotic complex as the essence of postmodernism: philosophical aspect. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-15-0-111> (date of application: 05.03.2024).
58. Romance during the Renaissance Era and its Correlation to the Modern Time. URL: <https://www.rencentral.com/romance-renaissance-correlations> (date of application: 05.03.2024).
59. Science of Love. Theories of Love in the Ancient World. URL: <https://library.missouri.edu/specialcollections/exhibits/show/science-of-love/theories-of-love-in-the-ancien> (date of application: 05.03.2024).
60. Trask B. Love in a time of globalization: Intimacy re-imagined across cultural flows. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-45996-3_30 (date of application: 05.03.2024).
61. Vasilakis D. A. Neoplatonic Love: The Metaphysics of Eros in Plotinus, Proclus and the Pseudo-Dionysius. London : King's College, 2014. 292 p.